

Генераленко К.Д., бухгалтер Київського університету імені Бориса Грінченка, магістрант спеціальності «Облік та аудит»
Національної академії статистики, обліку та аудиту

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

У статті розглянуто основні аспекти та актуальні питання особливостей обліку поточних зобов'язань підприємств в Україні. Також автором розроблено відповідні рекомендації.

Ключові слова: економічні відносини, зобов'язання, бухгалтерський облік, спеціальні знання, інформація, методика дослідження.

Актуальність теми дослідження. У процесі господарської діяльності підприємств активізуються їхні економічні відносини з іншими суб'єктами ринку, в тому числі фізичними особами та державними органами, що зумовлює виникнення поточних зобов'язань. Будучи джерелом формування та фінансування активів, останні виконують важливу роль у господарській діяльності підприємств, зокрема торговельної галузі. Здійснюючи суттєвий вплив на фінансову стійкість і платоспроможність суб'єктів господарювання, поточні зобов'язання з огляду на динамічний характер потребують ефективного управління грошовими потоками, контролю за фактичним станом розрахунків, особливо під час фінансової кризи. Це стає можливим за умов наявності достовірної, якісної та адекватної інформації про заборгованість, яка формується в системі бухгалтерського обліку.

В умовах фінансової кризи та недостатньої теоретичної розробки питань визнання поточних зобов'язань, розбіжності щодо їхнього визначення у правовому та обліковому полі недосконалість методики відображення заборгованостей у регістрах бухгалтерського обліку і фінансовій звітності характеризують цей вид пасивів як одну з найбільш складних ділянок облікового процесу. Дослідження ускладнюється через різноманітність видів зобов'язань, методів їхнього погашення, велику кількість суб'єктів та об'єктів. Водночас чіткі організація і методика обліку дають змогу забезпечити отримання об'єктивної інформації для аналізу і контролю поточних зобов'язань, проведення яких сприяє ефективному формуванню, підготовці та прийняттю управлінських рішень щодо діяльності підприємств, підтриманню їхньої фінансової стійкості та платоспроможності на високому рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом в Україні зосереджено особливу увагу на вдосконаленні обліку на підприємстві.

Питання структури, поняття та методики обліку поточних зобов'язань знайшли своє відображення у працях вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів: І.А. Белобжецького, М.Т. Білухи, Ф.Ф. Бутинця, І.К. Дрозд, Л.М. Крамаровського, Б.Ф. Усача, Дж. Фостера, В.О. Шевчука, М.Я. Штейнмана та інших. Але проблема обліку поточних зобов'язань на підприємстві проаналізована авторами недостатньо, тому потребує ґрунтовної теоретичної розробки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективна робота торговельних підприємств у ринкових умовах та під час фінансової кризи залежить від знаходження резервів залучення і доцільного використання фінансових ресурсів, які надходять як із зовнішніх, так із внутрішніх джерел фінансування. Основним видом таких ресурсів є зобов'язання, а тому саме рівень управління впливає на такий показник діяльності підприємства, як збільшення величини капіталу за умови мінімізації його вартості. Вирішення даного питання зумовлює необхідність розвитку інформаційної системи щодо управління зобов'язаннями, удосконалення її структури і поєднання інформаційних потоків.

Одним із видів зобов'язань є поточні. Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про поточні зобов'язання торговельних підприємств та розкриття її у фінансовій звітності визначають П(С)БО 2 «Баланс», П(С)БО 11 «Зобов'язання», П(С)БО 13 «Фінансові інструменти», П(С)БО 26 «Виплати працівникам».

Для обліку інформації про зобов'язання, які мають бути погашені в ході операційного циклу підприємства або протягом дванадцяти місяців з дати балансу, в Плані рахунків передбачено клас 6 «Поточні зобов'язання». Відповідно до Плану рахунків та Інструкції про його застосування поточні зобов'язання поділяють на: короткотермінові позики; поточну заборгованість за довготерміновими зобов'язаннями; видані короткотермінові векселі; розрахунки з постачальниками та підрядниками; розрахунки за податками й платежами; розрахунки за страхуванням; розрахунки за виплатами працівникам; розрахунки з учасниками; розрахунки за іншими операціями. Проаналізуємо поточні зобов'язання на основі такого поділу, враховуючи методику ведення первинного, синтетичного й аналітичного обліку та порядок відображення у звітності кожного їхнього виду.

У сучасних умовах господарювання кредити і позики є одним із головних джерел формування обігових засобів торговельних підприємств. Проте слід взяти до уваги, що позикові ресурси, зокрема банківські кредити, — недешеві. З огляду на це підприємству насамперед потрібно об'єктивно оцінити потребу в них. Кредитування можна уникнути різ-

ними шляхами: домовитись із постачальником про відтермінування платежу за роботи і послуги, здійснити продаж власних обігових чи не-обігових активів, які не використовуються, тощо.

Для обліку короткотермінових кредитів і позик у Плані рахунків передбачено рахунок 60 «Короткотермінові позики», на якому здійснюється облік розрахунків за кредитами банків у національній та іноземній валюті, термін повернення яких не перевищує року з дати балансу, та за протермінованими позиками. Таким чином, можна зробити висновок, що рахунок 60 «Короткотермінові позики» призначений переважно для обліку банківських кредитів, оскільки за цим рахунком не визначено окремого субрахунку для обліку позик. У разі, якщо торговельне підприємство отримало позику від небанківських установ, то бухгалтеру необхідно для обліку цієї позики відкрити додаткові субрахунки: 607 «Інші короткотермінові позики в національній валюті» та 608 «Інші короткотермінові позики в іноземній валюті» [5, 53].

Одним із видів поточних зобов'язань є поточна заборгованість за довготерміновими зобов'язаннями, інформація про яку відображається на рахунку 61 з однойменною назвою. До цього рахунку доцільно відкривати субрахунки другого порядку для більш точного розкриття інформації про те, який саме вид довготермінової заборгованості переведено до складу поточної. З метою полегшення облікових записів необхідно, щоб цифра, відведена для позначення субрахунку другого порядку, відповідала другій цифрі рахунку, на якому відображається довготермінове зобов'язання, котре в цей момент переводиться до складу поточних [6, 43].

Окрім позиції в обліку зобов'язань виділені зобов'язанням за векселями. У ст. 14 Закону України «Про цінні папери і фондовий ринок» подається таке визначення векселя: цінний папір, який посвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця або його наказ третій особі сплатити після настання терміну платежу визначену суму власнику векселя (векселедержателю). Отже, вексель — це цінний папір. З іншого боку, відповідно до ст. 4 Закону України «Про обіг векселів в Україні» видавати векселі можна лише для оформлення грошового боргу за фактично поставлені товари, виконані роботи, надані послуги, тобто спочатку відбувається поставка товарів (робіт, послуг), а вже потім — видача векселя. У результаті видачі векселя, що має бути обумовлено в договорі, припиняються зобов'язання щодо платежу за цим договором і виникають зобов'язання за векселем. Таким чином, вексель є борговою розпискою і використовується для розрахунків за товари (роботи, послуги). Слід зазначити, що хоча зобов'язання за векселем і заміняє

грошові зобов'язання за договором, вексельне зобов'язання має абстрактний характер і не пов'язане з подіями, які були основою для його видачі. Оскільки плата за векселем відбувається лише через певний період, і протягом цього часу сума за векселем перебуває в розпорядженні платника за векселем, то останній виступатиме не лише однією з форм розрахунків, а й окремим видом комерційного кредиту [1].

Вагоме місце в системі розрахункових операцій мають розрахунки з постачальниками і підрядниками. Заборгованість перед ними виникає через розрив у часі моменту переходу права власності на придбані товари, виконані роботи чи надані послуги з моментом їхньої оплати.

Облік розрахунків із постачальниками і підрядниками за одержані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи і надані послуги ведеться на рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками». Сам факт укладення господарського договору на цьому рахунку не відображається, хоча він і є джерелом зобов'язань. У момент укладення договору у підприємств уже виникли права і обов'язки, але поки хоча б одне із них не перейде до їхнього виконання, права і обов'язки не будуть відображені в балансі.

Іншим видом поточних зобов'язань є зобов'язання перед бюджетом. До цього виду заборгованості слід ставитись дуже відповідально, оскільки неправильне нарахування сум податків і обов'язкових платежів, невчасне їхнє перерахування до бюджету спричинює не лише сплату пені, а й адміністративну або навіть кримінальну відповідальність [3, 121].

З огляду на різні види податків і зборів, а також через появу нових та ліквідацію раніше діючих, зміну ставок і терміну сплати бухгалтеру слід не лише бездоганно здійснювати первинний та аналітичний облік розрахунків за податками і зборами (обов'язковими платежами), але й постійно стежити за змінами щодо оподаткування. Так, на підприємстві доцільно розробити певну форму (таблицю), яка допомагала б відстежувати зміни у нормативних та законодавчих актах щодо відповідних податків і зборів.

Для узагальнення інформації за всіма видами платежів до бюджету, в тому числі податків з працівників підприємства, використовується рахунок 64 «Розрахунки за податками і платежами».

Недоцільно лише на одному рахунку об'єднувати облік розрахунків за всіма видами платежів до бюджету, оскільки це є одним з найважливіших рахунків. Хоча така методика відображення обліку розрахунків з бюджетом характерна для багатьох розвинутих країн — Польщі, Франції та ін., в Україні до 2000 р. нинішній рахунок 64 «Розрахунки за по-

датками і платежами» заміняли три рахунки: 65 «Розрахунки по позабюджетних платежах», 67 «Податкові розрахунки» і 68 «Розрахунки з бюджетом». Очевидно, що це забезпечувало більший контроль за правильністю і своєчасністю обліку розрахунків за податками і платежами.

Серед важливих проблем сучасності — незацікавленість підприємств у своєчасному розрахунку зі своїми працівниками, оскільки така заборгованість по суті є безоплатним кредитом. У зарубіжних країнах це питання стоїть менш гостро, оскільки у них практикується потижнева оплата праці. Проте це збільшує обсяг бухгалтерської роботи. Для вирішення цієї проблеми пропонується, щоб за своє авансування працівники отримували не лише компенсацію, пов'язану з рівнем інфляції, але й відсотки за кредитування підприємства у розмірі ставки Національного банку. Такий порядок краще стимулював би своєчасну виплату заробітної плати [4, 234].

Для визначення заробітної плати, яка підлягає виплаті кожному працівникові, використовують розрахункові та розрахунково-платіжні відомості, які є регістрами аналітичного обліку.

Розрахунки з учасниками обліковуються на однойменному рахунку 67. Аналітичний облік здійснюється за кожним засновником (учасником) та за видами виплат. Обліковим регістром для рахунку 67 «Розрахунки з учасниками» є журнал З [3, 129].

Останнім рахунком, який передбачено в Плані рахунків для ведення обліку поточних зобов'язань, є 68 «Розрахунки за іншими операціями». На цьому рахунку обліковують ті операції, які не відображаються на рахунках 63–67. До рахунку 68 «Розрахунки за іншими операціями» в Плані рахунків передбачено такі субрахунки: 681 «Розрахунки за авансами одержаними»; 682 «Внутрішні розрахунки»; 683 «Внутрішньогосподарські розрахунки»; 684 «Розрахунки за нарахованими відсотками»; 685 «Розрахунки з іншими кредиторами».

Об'єднання на одному рахунку різних за економічним змістом розрахунків не зовсім обгрунтоване. Як видно з переліку субрахунків, на рахунку 68 «Розрахунки за іншими операціями» обліковують розрахунки як з покупцями і замовниками, так і з дочірніми підприємствами, з виробничими одиницями й господарствами, виділеними на окремий баланс, з навчальними закладами тощо.

Висновки. Отже, удосконалення існуючої в Україні системи обліку поточних зобов'язань можливе лише за умови її уніфікації з міжнародною практикою, але при одночасному урахуванні національних особливостей. Це дасть змогу повністю розкрити облікову інформацію для ефективного управління господарською діяльністю підприємств.

ДЖЕРЕЛА

1. Закон України «Про цінні папери і фондовий ринок» від 23.02.2006 р. № 3480-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 31. — Ст. 268.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» від 31.01.2000 р. № 20 // Офіційний вісник України. — 2000. — № 7. — С. 92–100.
3. Козлова М.О. Оцінка зобов'язань в бухгалтерському обліку / М.О. Козлова // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. — 2003. — № 4 (26). — С. 121–131.
4. Матвієнко Т.О. Проблеми бухгалтерського обліку зобов'язань за податками і зборами / Т.О. Матвієнко // Актуальні проблеми економіки. — 2010. — № 2. — С. 234–240.
5. Самохвал Н.П. Місце поточних зобов'язань в системі бухгалтерського обліку підприємства / Н.П. Самохвал // Економіка та держава. — 2011. — № 9. — С. 53–57.
6. Шевчук С.І. Особливості організації бухгалтерського обліку зобов'язань на підприємстві / С.І. Шевчук // Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. пр. — 2009. — Вип. 2 (93). — С. 43–46.

В статье рассмотрены основные аспекты и актуальные вопросы особенностей учета текущих обязательств предприятий в Украине. Также автором разработаны соответствующие рекомендации.

Ключевые слова: *экономические взаимоотношения, обязательства, бухгалтерский учет, специальные знания, информация, методика исследования.*

The article reviews the main aspects and urgent issues of current liabilities characteristics of accounting enterprise in Ukraine. Also, the author worked out the appropriate recommendations.

Key words: *economic mutual relations, liabilities, accounting, special knowledge, information, research method.*